

סימן כב

שמיעת מוזיקה בימי הספירה ובימי בין המצרים

שאלה:

א. מהו המקור למנהג שלא לנגן בכלי נגינה ושלא לשמוע מוזיקה בימי הספירה ובימי בין המצרים?
ב. האם מותר לשמוע מוזיקה המשודרת ברדיו או המוקלטת בקלטות, דיסקים וכדו'?

תשובה:

ב. הגדרת הזמרה

לדעת רש"י (שם ד"ה זמרה) והתוס' (שם ד"ה זמרה) הזמרה האסורה היא זמרה בבתי משתאות. התוס' מביאים ראיה לדבריהם מדברי המשנה בסוטה (סוף מס' סוטה): "משבטלה סנהדרין בטל שיר בבית המשתאות, שנאמר 'בשיר לא ישתו יין' (אותו פסוק שהובא בגמ' בגיטין שם!).

בירושלמי (מגילה פ"ג ה"ח) מסופר על ראש הגולה שהיה נוהג לישון ולהתעורר מתוך זמרה, ומר עוקבא אסר עליו לנהוג כן משום שנאמר "אל תשמח אל גיל כעמים". והרי ריש גלותא לא התעורר לשתיית יין בשיר, ומדוע נאסר עליו? ותירצו התוס' שמדובר בזמרה של תענוג, ולכן אף הוא נאסר בכלל זמרה של בתי המשתאות, שכן התעוררות משינה ע"י תזמורת היא שווה-ערך לזמרה בבתי

א. מקור איסור זמרה כאבלות לחורבן

איסור שמיעת כלי זמר לא נזכר בפוסקים, לא בהלכות ספירת העומר ולא בהלכות מנהגי בין המצרים. בשו"ע (או"ח סי' תצ"ג ס"א) נזכר המנהג שלא לישא נשים בימי הספירה, ושם מבואר בפוסקים שהאיסור כולל כל עריכת ריקודים ומחולות (מ"ב שם ס"ק ג' בשם הפמ"ג והא"ר). כמו כן בשו"ע (או"ח תקנ"א, א וברמ"א שם) הוזכר איסור דומה לגבי ימי בין המצרים, והמג"א (שם ס"ק ו) הוסיף: "ונ"ל דאסור לעשות ריקודין ומחולות מי"ז בתמוז ואילך".

בגמ' אין איזכור למנהגים אלו, והסיבה לכך היא לכאורה מפני שמנהגים אלו הם סניף של איסור רחב יותר של נגינה בכלי זמר, שנזכר בגמ' לגבי כל ימות השנה כזכר לחורבן.

ראינו מי שמחה בזאת". ואולי גם לזאת התכוון הר"ן ויש לעיין בדבריו ודו"ק.

ג. שימת הרמב"ם

הרמב"ם (הלכות תעניות פ"ה הי"ד) חולק על רש"י ותוס' והר"ן ומבאר שאיסור נגינה בכלי זמר נאסר בכל מקום ולא רק בבתי משתאות, וכך כתב: "וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהן ואסור לשמען מפני החורבן. ואפילו שירה בפה על היין אסורה שנאמר בשיר לא ישתו יין. וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תושבחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא בהן על היין". לדעת הרמב"ם ישנן שתי גזרות נפרדות: נגינה בכלי זמר נאסרה בכל מקום, ואילו שירה בפה נאסרה רק על היין. חידושו של הרמב"ם סותר לכאורה את דברי הגמרא בגיטין הנ"ל שבה משמע שאין חילוק בין שירה בפה לזמרה בכלי נגינה, וששניהם נלמדו מאותם פסוקים, ועיין אג"מ (ח"א סימן קסו) המנסה ליישב סתירה זו.

ואכן בטור (או"ח סי' תק"ס) הביא בשם תשובות הרמב"ם (מהדורת בלאו סימן רכ"ד) שאף השירה בפה נאסרה בכל מקום. אך השו"ע (או"ח סי' תק"ס ס"ג) העתיק את לשון הרמב"ם בחיבורו, ומשמע שהכריע בעניין זה כדעת הרמב"ם בהלכותיו, ובניגוד לתשובת הרמב"ם [והב"ח שם ניסה ליישב ולהסביר את הרמב"ם בחיבורו כדעתו בתשובותיו, אך דבריו דחוקים, עיי"ש].

את היתר הגאונים לזמר במקום מצווה פירש הרמב"ם לגבי איסור הזמרה בפה

משתאות. מכאן מסיקים התוס' שזמר של מצווה, כגון לשמח חתן וכלה בעת חופתם, מותר, שאינו "זמר של תענוג". דברים דומים כותב הר"ן (בחידושו שם ד"ה זמרא): "אלמא לא נאסר אלא שיר של בית משתאות, ומ"מ ראוי שלא להתענג בשיר ביותר, אפילו שלא בבית המשתה, ומ"מ כתבו הגאונים שאינו אסור אלא כגון נגינות של אדם לחבירו ולשבח יפה ביופיו, אבל שירות ותשבחות וזיכרון חסדיו של הקב"ה שרי. ומשמע נמי דשיר של מצווה שרי, כשיר של חופה הנעשה לשמח חתן וכלה".

מדבריהם של רש"י תוס' והר"ן מבואר דאסרו שירה בפה ובכלי נגינה כל השנה, זכר לחורבן, אך דווקא בבית המשתה או בדבר הדומה לו "שמענג ביותר" (לשון תוס' שם). אך שירה שלא בבית המשתה, וכלי נגינה ללא משתה כשאינם מענגים ביותר – לא נאסרו. ומדברי הר"ן (בשם הגאונים) משמע ששירות ותשבחות לה' מותרות גם בכלי זמר, אפילו כשהם מענגים ביותר.

אך הרי"ף בברכות (דף כ"א ע"ב בדפי הרי"ף) הגביל את היתר הגאונים הנ"ל לזמר במקום מצווה – לזמרה הנעשית בפה בלבד, אך לא בכלי זמר, וכך כתב: "פירש גאון הא דאמרינן זמרא בפומא אסיר ה"מ נגינות של אהבת אדם לחבירו ולשבח יפה ביפיו כגון שהישמעאלים קורים להם 'אשעאר'. אבל דברי שירות ותשבחות וזכרון חסדיו של הקב"ה אין אדם מישראל נמנע מזאת ומנהג כל ישראל לאמרן בבתי חתנים ובבתי משתאות בקול נגינות ובקול שמחה ולא

ד. שיטת המאירי

המאירי על הגמרא בגיטין מבאר את האיסור לזמר כסמ"ג, שביאר זאת מטעם של מניעת הוללות ופריצות, ולא כאבלות על החורבן, וכך כתב: "כל מיני זמר העשויין לשמחת הוללות ושלא לכוון בהם לשבח הבורא יתברך או לצד מצוה אלא דרך קלות ראש ותענוג במיני מאכל ומשתה אסור לשמעו ולהשתעשע בו, בין שנעשה הזמר בכלי בין שירה על פה. וכל שכן במקום שהנשים מצויות שם והדבר בא לידי הרגל עבירה. ומכל מקום כל שיש בו שבח ותהילה לשם, כגון מיני פיוטים ומזמורים, מותר אף בבית חתנים ומשתאות, וכן הדין לשמח חתן וכלה, שכל שאין בו צד פריצות מותר, ואין לו לדיין באלו אלא מה שעניו רואות לפי מקומם ושעתם. ואף המקראות מלמדים שלא נאמר אלא דרך פריצות, והוא שאמר "כעמים", כלומר כמנהג העמים, וכן "בשיר לא ישתו יין", שכל אלו דרך פריצות וקלות ראש, ובמסכת סוטה נראה כן בהדיא כמו שביארנו שם".

דברי המאירי טעונים בירור – הרי הגמרא בגיטין הביאה כמקור לאיסור את הפסוקים בישעיהו שנאמרו בהקשר לחורבן, וכך גם עולה מהמשנה בסוטה בסוף מס' סוטה שכתבה שרק משבטלה סנהדרין בטל השיר בבית המשתאות, ולדברי המאירי היה צריך לגזור כן כבר לפני החורבן מחשש לפריצות!

בלבד, וכדעת הרי"ף הנ"ל. אבל זמרה בכלי נגינה לא התיר אפילו בחתונות, וכ"ש בדברי הרשות.

מדברי הרמב"ם: "וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר לשמח בהם" – משמע שהאיסור כולל כל צורה של כלי נגינה היוצרת מוזיקה. ולכאורה זה כולל רדיו וטייפ וכדו', שאף הם כלולים בכלל "כל משמיעי קול של שיר לשמח בהם" (אא"כ הנגינה נושאת אופי של שירים עצובים שלא נועדו לשמח), שהרי רדיו וטייפ וכל אמצעי הנגינה אינם שונים מהותית מגיטרה וכינור וכדו', ובחתונות רבות מביאים תקליטן כתחליף לתזמורת.

ונראה שיש ראייה להיתר בשירים עצובים מהגמרא סוטה (דף מ"ח ע"א) "אמר רב הונא זמרא דנגדי ודבקרי שרי דגרדאי אסור". ופירש רש"י: "זמרי דנגדי – מושכי ספינות בחבל, שרי שאינו אלא לזרזם במלאכתן. ודבקרי – שמזמרים בשעה שחורשים, אינו אלא לכוון את השוורים לתלמיהם שהולכים לקול השיר דערב עליהם. דגרדאי – אינו אלא לשחוק. מדברי הגמרא משמע שנגינה שמטרתה לסייע לקצב העבודה ולשפרה מותרת, מפני שאינה משמחת, וכל שכן לנגינה עצובה. ובגמרא (שבת דף קנ"א ע"א) מוזכר שהיו נוהגים לנגן בחלילים בהלוויות, והדבר נזכר בשו"ע (או"ח שכה, טו), ומשמע שניגון כזה אינו משמח ולכן הותר.

ונראה שהמאירי דייק זאת מלשון המשנה בסוטה, שבה נאמר שגזירת ביטול שירים בבתי המשתאות נגזרה בעקבות ביטול הסנהדרין^א, ולכאורה קשה: והרי בחורבן הבית עוד לא בטלה הסנהדרין (אלא גלתה ליבנה, ולאחר מכן לעוד גלויות, "עשר גלויות גלתה סנהדרין") ורק לאחר מכן בטלה, ומדוע לא גזרו זאת מייד עם חורבן הבית (כיתר גזירות החורבן המובאות בב"ב דף נ' ע"ב)? מכאן למד המאירי שגזרה זו היא סייג לפריצות, שכן כל עוד הייתה הסנהדרין קיימת, היה גוף האוכף את דיני הצניעות (ע"י ענישת הפרוצים), ורק משבטלה נוצר צורך לגזור גזרה מיוחדת לשם כך.

וכך מדויק מלשון הירושלמי: "אבא בר רב ירמיה אמר: 'זקנים משער שבתו וגו' – אמר רב חסדא: בראשונה היתה אימת סנהדרין עליהן ולא היו אומרים דברי נבלה בשיר, אבל עכשיו שאין אימת סנהדרין עליהן הם אומרים דברי נבלה בשיר". וביאר בקרבן העדה (שם ד"ה זקנים), שבטלו הזקנים משער, דכתיב שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך – אז בטלו הבחורים מנגינתם. ועכשיו שאומרים דברי נבלה "דהיינו ליצנות לפיכך נתבטל כל השירים מבית משתאות" (שם ד"ה דברי נבלה).

אמנם גם המאירי שם מסייג את האיסור, וכותב שבמקום שהשירה נושאת אופי של שבח ותהילה לה, כגון בבתי המשתה – אין לאסור, מפני שאז איננה מביאה לידי פריצות והוללות.

ונראה שהמאירי דייק זאת מלשון המשנה בסוטה, שבה נאמר שגזירת ביטול שירים בבתי המשתאות נגזרה בעקבות ביטול הסנהדרין^א, ולכאורה קשה: והרי בחורבן הבית עוד לא בטלה הסנהדרין (אלא גלתה ליבנה, ולאחר מכן לעוד גלויות, "עשר גלויות גלתה סנהדרין") ורק לאחר מכן בטלה, ומדוע לא גזרו זאת מייד עם חורבן הבית (כיתר גזירות החורבן המובאות בב"ב דף נ' ע"ב)? מכאן למד המאירי שגזרה זו היא סייג לפריצות, שכן כל עוד הייתה הסנהדרין קיימת, היה גוף האוכף את דיני הצניעות (ע"י ענישת הפרוצים), ורק משבטלה נוצר צורך לגזור גזרה מיוחדת לשם כך.

וכך מדויק מלשון הירושלמי: "אבא בר רב ירמיה אמר: 'זקנים משער שבתו וגו' – אמר רב חסדא: בראשונה היתה אימת סנהדרין עליהן ולא היו אומרים דברי נבלה בשיר, אבל עכשיו שאין אימת סנהדרין עליהן הם אומרים דברי נבלה בשיר". וביאר בקרבן העדה (שם ד"ה זקנים), שבטלו הזקנים משער, דכתיב שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך – אז בטלו הבחורים מנגינתם. ועכשיו שאומרים דברי נבלה "דהיינו ליצנות לפיכך נתבטל כל השירים מבית משתאות" (שם ד"ה דברי נבלה).

אמנם גם המאירי שם מסייג את האיסור, וכותב שבמקום שהשירה נושאת אופי של שבח ותהילה לה, כגון בבתי המשתה – אין לאסור, מפני שאז איננה מביאה לידי פריצות והוללות.

א. הערת הגר"א נבצל שליט"א: הביטול הסופי של הסנהדרין הי' הרבה אחרי חתימת המשנה, וא"כ לא לביטול זה התכוונה המשנה.

תשובת המחבר: אמנם הסנהדרין הוזכרו בתלמוד, גם לאחר חתימת המשנה, אך נראה שעוד בזמן התנאים בטלו מרבית סמכויותיה ולא חזרו לאחר מכן, ובעקבות ביטול סמכויות אלו נגזרה הגזרה.

לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר לשמוח בהם. ואסור לשמעם מפני החורבן, ואפילו שירה בפה על היין אסורה, שנאמר: בשיר לא ישתו יין. וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תשבחות או שיר של הודאות וזכרון חסדי הקב"ה על היין".

והרמ"א כתב שם כרש"י ותוספות והר"ן. ואלו דבריו. "הגה: ויש אומרים דוקא מי שרגיל בהם, כגון המלכים שעומדים ושוכבים בכלי שיר או בבית המשתה". והוסיף "וכן לצורך מצוה כגון בבית חתן וכלה הכל שרי". רואים שהרמ"א הבין כהשו"ע והרמב"ם שסיבת האיסור הוא מפני אבלות החורבן, כפי שהבינו רש"י ותוספות. אלא שלעומת הרמב"ם שאסר בכלי שיר בכל מקום אפילו שלא על היין, הרמ"א פסק כרש"י ותוספות שהאיסור הוא רק בבית משתאות ששם השמחה יתירה או למי שרגיל בהם כגון מלכים, שאף שם השמחה יתירה וכפי שכתב התוספות (שם ד"ה זמרא מנא לן דאסור) "שמתענג ביותר" אך במוזיקה רגילה שלא בבית משתאות ולא בארמון שמתענג בו ביותר התיר הרמ"א, וכן לצורך מצווה התיר לגמרי.

לכן לבני ספרד הפוסקים כשו"ע אסור בכל השנה לשמוע ניגונים או לנגן בכלי שיר אם הם נועדו לשמוח בהם. ולכאורה אף לצורך מצווה אסור, שהרי השו"ע התיר רק לשיר בפה על היין בשירות ותשבחות לה', ולא בכלי זמר. ורק אם הנגינה בכלי זמר נועדה לתת קצב לעבודה או בהתעמלות וכדו' יהיה מותר, מפני שלא נועדו "לשמוח בהם", כפי שכתב

וישנה נפקא-מינה מעשית בין הטעמים השונים: לפי דברי הרמב"ם שהאיסור נובע מאבלות על החורבן, והתקנה נועדה להגביל את השמחה, ממילא האיסור שייך גם אם אדם מנגן בביתו, בינו לבין עצמו, שהרי גם נגינה ביחיד מביאה לידי שמחה. אך לדעת המאירי מכיוון שהאיסור נובע מהלכות צניעות, אין דבר זה שייך אלא במקומות ציבוריים שיש בהם גברים ונשים וציבור רב, כחתונות ובתי משתאות שבהם עלולים להגיע לפריצות ולקלות ראש. אך אין איסור בשמיעת מוזיקה ביחיד. וכן במקומות שלא חוששים בהם לפריצות, כפי שכתב: "ואין לו לדיין באלו אלא מה שעניו רואות לפי מקומם ושעתם" (מאירי שם).

ואמנם על דברי המאירי קשה מהסיפור שהובא בירושלמי (פ"ג ה"ב) על מר עוקבא שנוף בריש גלותא על שהיה הולך לישון ומתעורר לקול נעימת כלי זמר, משום שנאמר: "אל תשמח בעמים אל גיל בעמים". והרי בנגינת 'שיר ערש' לא שייכת פריצות, ומדוע אסר זאת מר עוקבא? ואולי ניתן ליישב שמדובר שם בתזמורת עם נגנים רבים במעמד האנשים המקורבים למלכות, ולכן גם שם יכולים להגיע לפרצה בהלכות צניעות, ודבר זה שייך בבית ציבורי כבית המלוכה ולא בבית פרטי משפחתי רגיל, וצ"ע.

ה. שמיעת זמר בכל ימות השנה – הלכה למעשה

למעשה פסק השו"ע בהלכות תעניות (או"ח סי' תק"ס ס"ג) כרמב"ם והעתיקו ממילה במילה, וזו לשונו: "וכן גזרו שלא

רמב"ם, קשה להתיר לפוסקים כשו"ע להסתמך על היתרו של שו"ת חלקת יעקב. [אלא אם כן מדובר באדם השומע מוזיקה ברדיו ברכב כדי שלא להירדם וכדו', שאז אע"פ שמפיקי התוכנית אינם שומרי תו"מ ומתכוונים לשמחה, השומע אינו מתכוון לשמחה ולדידו הדבר מותר].

ונראה ליישב את מנהג בני עדות המזרח הנוהגים להאזין לנגינה ברדיו, בצירוף דעת המאירי שהובאה לעיל, שאיסור נגינה הוא סייג לפריצות, ולפיכך לא נאסר מעולם אלא במקומות ציבוריים, ולכן שמיעת רדיו בבית או בנהיגה, אינה אסורה. ויוצא אם כן ספק-ספקא לקולא: שמא הלכה כדברי המאירי האוסר שמיעת מוזיקה רק במקומות ציבוריים מטעמי צניעות, ובשמיעת רדיו בבית או ברכב לא שייך דין זה; ואם תימצי לומר שכל שמיעת כלי שיר של שמחה נאסרה, שמא הלכה כרש"י ותוס' וכפסק הרמ"א שאסרו כלי זמר רק על היין או באירועים שמתענג בהם ביותר, אך לא בשמיעת קלטות ורדיו שלא מתענגים בהם ביותר. ואף את"ל שהלכה כשו"ע - שמא כיום שמיעת מוזיקה ברדיו נעשתה כהרגל חסר חשיבות, שמא אינה נחשבת כנגינה בכלי שיר שמטרתה "לשמח בהם", כפי שכתב השו"ע. ועל כל זאת - שמא אם מרן השו"ע היה רואה את דעת המאירי היה מיקל לכה"פ כרמ"א, ופוק חזי מאי עמא דבר.

לעומת זאת, בני אשכנז הפוסקים כרמ"א יכולים להקל יותר בשמיעת מוזיקה כל השנה, שהרי לדעת הרמ"א רק נגינה בכלי זמר על היין נאסרה, או נגינה שמטרתה

הרמב"ם.

ואעפ"כ הרשל"צ הגר"ע יוסף שליט"א בשו"ת 'יחווה דעת' (ח"א סימן מ"ה) הקל לבני ספרד לשמוע שירי קודש בכלי נגינה בהסתמך על שו"ת חלקת יעקב (סימן ס"ב אות ב') שכתב שגזרת איסור נגינה לא חלה על נגינה המושמעת ברדיו, מפני שבאותה שעה שנגזרה הגזרה לא הומצא הרדיו. ואע"פ שכלי זמר חדישים אחרים (כאורגן וכדו') כן כלולים בכלל הגזרה, מ"מ הרדיו נחשב כ'פנים חדשות', מפני שאין המנגנים נראים למאזינים (וכמו שנאמר "טוב מראה עינים מהלך נפש") וקולו הולך למרחוק, ולכן אינו בכלל הגזרה. ולדבריו ה"ה בקלטת שמע או בדיסק.

למעשה פסק ביחוד להקל בשמיעת רדיו מהסברה הנ"ל ובצירוף קולות נוספות כעין ספק-ספקא: שמא הלכה כרוב הפוסקים (רש"י תוספות ר"ן ועוד) שלא נאסר לשמוע כלי שיר אלא על היין, ואם תאמר שהלכה כדעת הרמב"ם - שמא גם הוא רק אסר כלי שיר על היין וכפי שניסו בדוחק להסביר הכנה"ג והפרי-הארץ (וודאי אינו כפשט הדברים). ולפיכך אין למחות ביד המקילים, כיוון דהוי מילתא דרבנן.

ועדיין קשה, שהרי הרמב"ם כתב במפורש: "וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמוח בהן ואסור לשמען מפני החורבן". משמע שכל כלי שמשיע קול המעורר לשמחה אסור. ואין חילוק בין כלי שהמנגן בו נראה לעין המאזין ובין כלי אחר. ומכיוון שהשו"ע פסק כלשון

מעיקר הדין בכל ימות השנה - יש לדון כיצד לנהוג בשמיעת מוזיקה מרדיו וטייפ בימי הספירה ובימי בין המצרים.

מצד אחד ניתן לומר דדווקא חתונות נאסרו בימים אלו, מפני שיש בהן שמחה יתירה. והוא הדין לכל ריקודים ומחולות שגם בהם יש שמחה יתירה, כפי שכתב המג"א (שם ס"ק א) וכפי שכתב ב'חך יעקב' (שם ס"ק ד): "דהא אפילו סעודת רשות נוהגין היתר, רק לעשות שמחות יתירות בריקודין ומחולות נהגו איסור". אך שמיעת מוזיקה מרדיו וכדו' שאינה "שמחה יתירה" אינה אסורה. [ובפרט שלדעת הרמ"א שהתיר כל השנה שמיעת מוזיקה מכלי זמר שלא על היין, אם היה בדעתו לאסור בימי הספירה היה צריך לכתוב כן במפורש]. אך מהלכות בין המצרים אין לדייק, שכן ייתכן שזה נכלל בהלכה ש"משנכנס אב ממעטין בשמחה" המובא בריש סי' תקנ"א.

זאת ועוד, הפוסקים האחרונים דנו לגבי כניסה לדירה חדשה בימי הספירה וכן לגבי ברכת "שהחיינו" על כלי חדש ובגד וכדו' - והתירו (שו"ת ציץ אליעזר חלק י"א סימן מ"א ושו"ת יחו"ד ח"ג סימן ל) מפני ש"רק שמחה של נישואין שהיא שמחה יתירה הוזהרנו להימנע ממנה בימי הספירה, וכן הוזהרו האחרונים למנוע ריקודים ומחולות ותזמורת בימי הספירה בסעודת רשות", (יחו"ד שם). והדברים קל וחומר: אם כניסה לדירה חדשה הותרה מפני שאינה "שמחה יתירה", קל וחומר לשמיעת שירה מהרדיו או ממכשיר הקלטה! [ואין לדחות את הק"ו ולומר שרק מה שנכתב במפורש נאסר, ותו לא,

להתענג ביותר, ושמיעת מוזיקה המשודרת ברדיו אינה על היין ואין מתענגים בה ביותר, ולכן פשוט שהדבר מותר. והוא הדין לשמיעת נגינה בכלי זמר המנוגנת לשם מצווה, כחתונות וברית וכדו', שמותר לשומעם, כפי שכתב הרמ"א במפורש.

ו. שמיעת מוזיקה בימי הספירה ובין המצרים

כפי שכתבנו לעיל, לדעת השו"ע אסור לשמוע ניגונים מכלי שיר כל השנה ואפילו שירי קודש, ולכן לא פורשו דינים אלו בהלכות ספירת העומר או בהלכות בין המצרים. לכן סתם השו"ע ולא פירש אלא לגבי חתונות, שלגביהן כתב: שנוהגים שלא לשא אשה בין פסח לעצרת עד ל"ג בעומר מפני שבאותו זמן מתו תלמידי ר"ע (או"ח סי' תצ"ג, א); וכן לגבי אבלות החורבן פסק השו"ע (או"ח סי' תקנ"א ס"ב) שאין נושאים נשים ואין עושין סעודת אירוסין.

מ"מ אף למקלים בכל ימות השנה לשמוע נגינה מכלי שיר, נראה שלכה"פ בימי בין המצרים ובימי הספירה ראוי שיחמירו ולא ישמעו אף מקלטת או מרדיו - כעיקר הדין בכל השנה כולה. וכ"כ בשו"ת יחו"ד (ח"ג סימן ל'): "אף הנוהגים להקל לשמוע שירים בליווי כלי זמר דרך הרדיו בכל ימות השנה, עליהם להימנע מלשמוע כלי שיר בימי הספירה". וכן כתב בשו"ת אג"מ (ח"א סימן קסו) "ובימי ספירה יש לאסור בזמרא דמנא אף להמתירין".

אמנם לדעת הרמ"א, ששמיעת כלי זמר ללא יין ושאינה דרך עונג גדול מותרת

ד"ה אע"פ) הביא את מנהג האבלות עקב מות תלמידי ר"ע וכתב: "ותלמידים אלו הוזכרו כאן שכולם מתו מפסח ועד עצרת וקבלה ביד הגאונים שביום ל"ג בעומר פסקה המיתה ונוהגים מתוך כך שלא להתענות בו (ביום ל"ג) וכן נוהגים מתוך כך שלא לישא אישה מפסח עד אותו זמן" כלומר: לשיטת המאירי, שאיסור שמיעת כלי זמר היא מטעמי סייג לפריצות, המנהג שלא לישא נשים בימי הספירה אינו קשור לאיסור זה, והוא תקנה בפני עצמה משום השמחה שבעצם עריכת הנישואין]. וממילא אם מנגנים שלא בשמחה יתירה כבחתונה, אם זה במקום שאין בו חשש פריצות - יהיה מותר.

ופוק חזי מאי עמא דבר, שבימי הספירה גם ברשתות רדיו תורניות משמיעים נגינות ומחרוזות של שירי קודש, ואף רבנים חשובים המגישים תוכניות תורניות ברדיו מאפשרים לעורכים לשלב בתוכן קטעי נגינה. ולפי דברינו התבאר הטעם שנהגו להקל בזה, אם כי לבני ספרד יש מקום יותר להחמיר בכך, אך למקילים בכך יש על מי לסמוך.

ז. סיכום

א. שמיעת נגינה מכלי זמר נאסרה כל השנה מאז ביטול הסנהדרין, ונחלקו הראשונים בטעם הדבר: המאירי סובר שזו גזרה שנועדה למנוע פריצות בשעה שאין סנהדרין שיאכפו את הצניעות בציבור; ושאר הראשונים אסרו זאת כחלק מאבלות החורבן.

ב. האוסרים מטעם אבלות החורבן נחלקו בהיקף האיסור: הרמב"ם והשו"ע פסקו

שהרי האיסור המפורש נכתב רק לגבי נשיאת נשים, ואפילו ריקודים ומחולות לא נאסרו במפורש. וראיה לכך שמה שקובע את האיסור הוא השמחה היתרה, ולא עצם שמיעת כלי הזמר, יש להביא מכך שריקודים ומחולות הותרו בסעודת מצווה, כגון בר מצווה ברית מילה ופדיון הבן והכנסת ס"ת (וכן כתב להיתר בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ב סימן צה), ואילו בסעודת הרשות (כשידוכין) נאסרו הריקודים והמחולות (כפי שכתב המ"ב סימן תצ"ג ס"ק ג), ולכאורה היה מקום להקשות מדוע נאסרה הנגינה בחתונות, והלא סעודת חתונה אף היא סעודת מצווה? ולפי דברינו הדברים מיושבים: שהנגינה בחתונות נאסרה מפני שיש בה "שמחה יתרה" משא"כ נגינה בסעודות מצווה אחרות שאינה שמחה יתרה. ומכאן יש ללמוד שאף שמיעת נגינה המשודרת ברדיו או המוקלטת במכשיר הקלטה, שקשה להגדירה כ"שמחה יתרה" לא נאסרה לדעת הרמ"א.

ואמנם יש מקום להחמיר בימים אלו כדעת השו"ע אף לפוסקים כרמ"א, אך אין זה מעיקר הדין אלא חומרה ומנהג חסידות.

ואף בני ספרד המקלים כל השנה לשמוע מכלי זמר ומסתמכים על דעת המאירי (בניגוד לדעת הרמב"ם, או ע"י דחיקת לשונו בצירוף קולות נוספות) (ספק-ספקא כנ"ל)) - אינם חייבים להחמיר בשמיעת רדיו בימים אלו, שהרי לדעת המאירי כל עיקר איסור שמיעת כלי זמר לא נאמר אלא לגבי שמיעה בפרהסיה העלולה להביא לידי פריצות.

[והמאירי בחידושו ליבמות (דף סב ע"ב

לעומת זאת לבני אשכנז הפוסקים כהרמ"א אין איסור לשמוע נגינה בכלי זמר שלא על היין בכל ימות השנה, ואף בימי הספירה לא נכתב במפורש אלא איסור ריקודים ומחולות ונשיאת נשים, וע"כ אין להם מקור ברור לאיסור שמיעה של נגינות מרדיו וטייפ וכדו'. והמחמיר תבוא עליו ברכה, והמקל יש לו על מי לסמוך.

ה. אף בני ספרד המקילים כל השנה לשמוע כלי זמר שלא על היין, אם מקילים לשמוע ניגונים מרדיו וטייפ בימי הספירה אין לגעור בהם ויש להם על מי לסמוך.

ו. מר"ח אב ממעטין בשמחה, ולכן בימים אלו ראוי שלא לשמוע ניגונים מרדיו וקלטות, ולבני אשכנז ראוי להחמיר מי"ז בתמוז, אך גם למקלים לשמוע נגינה ברדיו בימים אלו יש על מה לסמוך, שהרי יש לחלק בין נישואין שהם שמחה ובין שמיעה מרדיו, אך מר"ח אב אין לשמוע כי נאמר בו "משנכנס אב ממעטין בשמחה".

ז. ניגונים עצובים המעוררים בכי ועצב מותר לשמוע כל השנה ואף בימי הספירה ובימי בין המצרים.

ח. שמיעת מוזיקה לצורך קצב עבודה, או קצב התעמלות, או כדי להישאר ערני בזמן נהיגה או בשמירה וכדו' – מותרת אף בימי הספירה ובין המצרים.

שנגינה בכלי זמר נאסרה בכל מקום ובכל ימות השנה, ושירה בפה נאסרה רק על היין. ושירי קודש בפה הותרו אפילו על היין.

ורש"י ותוס', והרמ"א בעקבותם, פסקו ששמיעת כלי זמר נאסרה רק בבתי משתאות או במקום שמתענגים בו ביותר, ולצורך מצווה כחתונות וכדו' הותרה אפילו על היין.

ג. בני ספרד הפוסקים כשו"ע ראוי להם להחמיר בכל ימות השנה שלא לשמוע כלי זמר כדי לשמוח בהם. ולכאורה חומרה זו כוללת אף שמיעת מוזיקה מרדיו וכדו'.

ואעפ"כ רבים מבני ספרד הקלו כל השנה לשמוע נגינות המשודרות ברדיו והמוקלטות במכשירי הקלטה, בצירוף קולות שונות (דעת המאירי האוסר רק נגינה במקומות ציבוריים, ודעת הרמ"א האוסר רק על היין או כשמתענג ביותר).

ד. איסור שמיעת נגינה מכלי שיר לא נכתב בהלכות ספירת העומר ורק המנהג שלא לישא נשים הוזכר במפורש. ככל הנראה, בדברי השו"ע לא נכתב איסור זה במפורש מפני שהוא נוהג בכל ימות השנה. ולכן בני ספרד המקילים כל השנה בשמיעת כלי זמר כהרמ"א ראוי שלכל הפחות באבלות על מות תלמידי ר"ע ובבין המצרים יחמירו כדעתו של השו"ע האוסר כל השנה.